

VERS. 54. — NON CONSENSERAT, nec tamen rebus ipsis se opposuerat, quia viderat frustra se id tentatum; ut neque Deus videret Christi mortem impediri.

CONCILIO, quo decreverant Jesum perdere.

ET ACTIBUS, actis quibus procuraverant Jesu cadem.

EORUM, principum Judaeorum, licet fuisset ipse ex eorum numero et concilio. Ex hoc enim loco facile intelligitur Josephum unum fuisse ex senioribus populi et concilio Sanhedrin, et illi etiam concilio interfuisse, quo principes Judaeorum de capiendi ac crucifigendo Jesu deliberaverant; et non visse quidem in sententiam eorum qui Jesum oderant, non tamen palam ausum fuisse profiteri studium animi sui, ob multitudinem et potentiam adversariorum.

AB ARIMATEA, scilicet oriundus. Hoc Syrus habet versus superioris post ea verba: *Qui erat decurio.*

JURÆ. Græcè *Judaeorum*. Rectius Latina et Syriaca editiones, *Judææ*; *Judææ* autem strictè acceptæ, prout distinguitur à Galilæa et Samariâ.

VERS. 52. — ET PETIT, atque obtinuit.

VERS. 53. — EUM, scilicet Jesum. Græcè est *illud*, scilicet corpus.

EXCISO, scilicet è lapide, ut intelligas hoc monumentum, solidum fuisse saxum, non compactile aut struibile, sed excavatum suo loco nativo.

IN QVO NONDUM QUISQVAM POSITUS FUERAT, nullius haecentis corpus sepultum fuerat. *Sicut in Marie virginis utero*, inquit Augustinus Joannem enarrans, *nemo ante illum, nemo post illum conceptus est; ita in hoc monumento, nemo ante illum, nemo post illum sepultus est.*

VERS. 54. — ET SABBATUM, id est, festus sabbati dies ILLUCESCEBAT, id est, incipiebat, proximum erat ut inciperet. Quia dies à solis luce incipere consuevit, et id quidem naturæ ordine, atque idè diem illucescere dicimus cum incipit: hinc sumpta metaphorâ, diem festum sabbati illucescere dicit Evangelista cum incipit, quinquam à vespere, id est, à tenebris non à luce inciperet, ordine à lege præscripto. Sunt qui putent evangelistam respexisse, vel ad stellarum eorum, vel ad lumen lucernarum quæ eâ horâ solerent accendi, unde et Latini id temporis vocant primam facem. Addidit hoc autem evangelista, ut significaret, diei paraseves extremum finem imminuisse, cum

CAPITRE XXIV.

1. Unâ autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes, quæ paraverant, aromata.
2. Et invenerunt lapidem revolutum à monumento.
3. Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Jesu.
4. Et factum est, dum mente consternate essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.
5. Cum tinerent autem, et declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid queritis viventem cum mortuis?

Domini sepeliretur, neque plus temporis fuisse ad sepulturæ officium quam necesse esset; ita ut mulieres, quæ et ipse libenter officium præstiterunt, tempore exclusæ fuerint, finiente nimirum paraseve, et sabbato, quo operari non licebat, succedente atque incipiente.

VERS. 55. — STRESCUTEA, funus.

MULIERES, nominatim Maria Magdalene et Maria Jacobi, quas priores evangelistæ exprimit.

VIDERENT MONUMENTUM, spectârunt monumenti situm et formam tam intus quam foris.

ET QUOMODUM POSITUM ERAT, et quomodo positum seu collocatum in eo esset CORPUS PIES, Jesu. Postquam enim Joseph, sepulturâ perfectâ monumento egressus esset cum suis, concessit mulierum pietati, ut et ipse ingrederentur, viderentque ubi ac quo modo sepultus esset Jesus, et distulit tantisper advolvere saxum ostio monumenti. Mens autem mulierum erat ut et ipse exacto sabbato ungerent Jesum. *Quia religiosæ, inquit Ambrosius, locum diligenter observant, ut unguenta afferant et superfundant.* Et Boda: *Notis Jesu, post depositum ejus corpus, ad eua remaneantibus, sola mulieres quo arctius amabant, funus subsecuta, quomodo poneretur inspicere curabant, ut et tempore congrua minus possent devotiois offerre.*

VERS. 56. — REVERTENTES, reversæ, scilicet domum.

PARAVERUNT, emerunt, inquit Marcus.

AROMATA, siccè contusa, quibus aspergerent corpus adversus fetorem.

UNGUENTA, aromata qualia myrrha, aloë, balsamum, in liquores contusa, quibus oblinirent aut perfunderent corpus contra putrefactionem.

ET, pro, sed, sabbato, quod jam illuxerat, priusquam essent domum reversæ, SILVERUNT, Græcè, quieverunt, nihil egerunt quod ad aromatum et unguentorum apparatus.

SECUNDUM MANDATUM legis, sicut præceptum erat lege, quæ vetabat omne opus in sabbato. Exodi 20, v. 10. Paraverunt aromata, non tamen sabbato, sed scilicet simul atque transisset sabbatum et mandatum cessaret, id est, vespere diei subsequentis: quod intelligendum dat etiam Marcus.

Multa ad hujus capituli enodationem reperire est apud alios evangelistas.

CHAPITRE XXIV.

1. Mais le premier jour de la semaine, ces femmes vinrent au sépulcre de grand matin, et apportèrent les parfums qu'elles avaient préparés.
2. Et elles trouvèrent que la pierre qui était au-devant du sépulcre en avait été ôtée;
3. Et étant entrées, elles ne trouvèrent point le corps du Seigneur Jésus.
4. Ce qui les ayant jetées dans la consternation, deux hommes parurent tout-à-coup devant elles avec des robes éclatantes.
5. Et comme elles étaient saisies de frayeur, et qu'elles tenaient les yeux baissés en terre, ils leur dirent: Pourquoi cherchez-vous parmi les morts celui qui est vivant?

6. Non est hic, sed surrexit: recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilæa esset,

7. Dicens: Quia oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, et crucifigi, et die tertia resurgere.

8. Et recordata sunt verborum ejus.

9. Et regressæ à monumento nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, et cæteris omnibus.

10. Erat autem Maria Magdalene, et Joanna, et Maria Jacobi, et cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc.

11. Et visa sunt ante illos, sicut deliramentum, verba ista; et non crediderunt illis.

12. Petrus autem egressus occurrit ad monumentum; et procubens vidit linteamina sola posita, et abiit, secum mirans quod factum fuerat.

13. Et ecce duo ex illis ibant ipsâ die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Jerusalem, nomine Emmaus.

14. Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus quæ acciderant.

15. Et factum est, dum fabularentur, et secum quaererent; et ipse Jesus appropinquans ibat cum illis.

16. Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoscerent.

17. Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones quos confertis ad invicem ambulantes, et estis tristes?

18. Et respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non cognovisti quæ facta sunt in illâ his diebus?

19. Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere et sermone coram Deo et omni populo:

20. Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes et principes nostri in damnationem mortis, et crucifixerunt eum.

21. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel; et nunc super hæc omnia tertia dies est hodie quod hæc facta sunt.

22. Sed et mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum,

23. Et, non invento corpore ejus, venerunt, dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.

24. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum; et ita invenerunt sicut mulieres dixerunt; ipsum verò non invenerunt.

25. Et ipse dixit ad eos: O stulti, et tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt propheta!

26. Nonne hæc oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam?

27. Et incipientis à Moysæ et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant.

28. Et appropinquaverunt castello quò ibant; et ipse se finxit longius ire.

6. Il n'est point ici, mais il est ressuscité. Souvenez-vous de quelle manière il vous a parlé, lorsqu'il était encoë en Galilée,

7. Et qu'il disait: Il faut que le Fils de l'homme soit livré entre les mains des pécheurs, qu'il soit crucifié, et qu'il ressuscite le troisième jour.

8. Et elles se ressouvirent en effet des paroles de Jésus.

9. Et étant revenues du sépulcre, elles racontèrent tout ceci aux onze et à tous les autres.

10. Ce fut Marie-Madeleine, Jeanne, Marie, mère de Jacques, et les autres qui étaient avec elles; qui rapportèrent ceci aux apôtres.

11. Mais ils regardèrent comme une rêverie ce qu'elles disaient; et ils ne les crurent point.

12. Néanmoins Pierre se levant courut au sépulcre, et, s'étant baissé pour regarder, il ne vit plus que les linceuls qui étaient par terre, et il s'en revint, admirant en lui-même ce qui était arrivé.

13. Ce jour-là même, deux d'entre eux s'en allaient à un bourg nommé Emmaüs, éloigné de soixante stades de Jerusalem;

14. Et ils parlaient ensemble de tout ce qui s'était passé.

15. Et il arriva que, pendant qu'ils s'entretenaient ainsi, et qu'ils raisonnaient ensemble, Jésus lui-même les joignit et se mit à marcher avec eux;

16. Mais leurs yeux étaient retenus, en sorte qu'ils ne pouvaient le reconnaître.

17. Et il leur dit: De quoi vous entretenez-vous ainsi en marchant, et d'où vient que vous êtes tristes?

18. L'un d'eux, nommé Cleophas, lui répondit: Êtes-vous seul si étranger dans Jerusalem, que vous ne sachiez pas ce qui s'y est passé ces jours-ci?

19. Et quoi? leur dit-il. Ils répondirent: Touchant Jésus de Nazareth, qui a été un prophète puissant en œuvres et en paroles devant Dieu et devant tout le peuple;

20. Et de quelle manière les princes des prêtres et nos sénateurs l'ont livré pour être condamné à mort et l'ont crucifié.

21. Cependant nous espérons que ce serait lui qui rachèterait Israël; et après tout cela néanmoins voici le troisième jour que ces choses se sont passées.

22. Il est vrai que quelques femmes de celles qui étaient avec nous, nous ont effrayés, car ayant été dès le grand matin à son sépulcre,

23. Et n'y ayant point trouvé son corps, elles sont venues dire qu'elles ont vu même des anges qui disent qu'il est vivant.

24. Et quelques-uns des nôtres, ayant aussi été au sépulcre, ont trouvé toutes choses comme les femmes les leur avaient rapportées; mais pour lui, fils né l'ont point trouvé.

25. O insensés! leur dit alors Jésus, dont le cœur est tardif à croire tout ce que les prophètes ont dit!

26. Ne fallait-il pas que le Christ souffrit tous ces maux, et qu'il entrât ainsi dans sa gloire?

27. Ensuite commençant par Moïse, et parcourant tous les prophètes, il leur expliquait tout ce qui avait été dit de lui dans toutes les Ecritures.

28. Et comme ils approchèrent du bourg où ils allaient, il fit semblant d'aller plus loin.

29. Et coegerunt illum, dicentes : Mane nobiscum, quoniam advesperascit, et inclinata est jam dies. Et intravit cum illis.

30. Et factum est dum recumberet cum eis, accepit panem, et benedixit, ac fregit, et porrigebat illis.

31. Et aperti sunt oculi eorum, et cognoverunt eum : et ipse evanuit ex oculis eorum.

32. Et dixerunt ad invicem : Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in viâ, et aperiret nobis Scripturas ?

33. Et surgentes eadem hora regressi sunt in Jerusalem : et invenerunt congregatos undecim, et eos qui cum illis erant,

34. Dicentes : Quòd surrexit Dominus verè et apparuit Simonis.

35. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in viâ : et quomodo cognoverunt eum in fractione panis.

36. Dum autem hæc loquuntur, stetit Jesus in medio eorum, et dicit eis : Pax vobis : ego sum, nolite timere.

37. Conturbati verò et conterriti, existimabant se spiritum videre.

38. Et dixit eis : Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra ?

39. Videte manus meas, et pedes, quia ego ipse sum : palpate, et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.

40. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes.

41. Adhuc autem illis non credentibus, et mirantibus præ gaudio, dixit : Habetis hic aliquid quod manducetur ?

42. At illi obtulerunt ei partem piscis assi, et favum mellis.

43. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis,

44. Et dixit ad eos : Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, et prophetis, et psalmis de me.

45. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas.

46. Et dixit eis : Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere à mortuis tertio die :

47. Et prædicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerosolymâ.

48. Vos autem testes estis horum.

49. Et ego mitto promissum Patris mei in vos : vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

50. Eduxit autem eos foras in Bethaniam ; et elevatis manibus suis, benedixit eis.

51. Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferchatur in cælum.

52. Et ipsi adorantes, regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno.

29. Mais ils le forcèrent de s'arrêter, en lui disant : Demeurez avec nous, parce qu'il est déjà tard, et que le jour est sur son déclin. Il entra donc avec eux.

30. Et comme il était avec eux à table, il prit le pain et le bénit ; et l'ayant rompu, il le leur donna.

31. En même temps, leurs yeux s'ouvrirent et ils le reconnurent ; mais il disparut de devant leurs yeux.

32. Alors ils se dirent l'un à l'autre : N'est-il pas vrai que notre cœur était tout brûlant en nous, lorsqu'il nous parlait durant le chemin, et nous expliquait les Ecritures ?

33. Et se levant à l'heure même, ils retournèrent à Jérusalem ; et ils trouvèrent les onze, et ceux qui demeureraient avec eux, qui étaient assemblés,

34. Et qui disaient : Le Seigneur est vraiment ressuscité, et il est apparu à Simon.

35. Ils racontèrent aussi eux mêmes ce qui leur était arrivé en chemin, et comment ils l'avaient reconnu dans la fraction du pain.

36. Pendant qu'ils s'entretenaient ainsi, Jésus se trouva au milieu d'eux, et leur dit : La paix soit avec vous ; c'est moi, n'ayez point peur.

37. Mais troublés et saisis de frayeur, ils s'imaginèrent voir un esprit.

38. Et Jésus leur dit : Pourquoi vous troublez-vous, et pourquoi s'éleve-t-il tant de pensées dans vos cœurs ?

39. Regardez mes mains et mes pieds : c'est moi-même. Touchez et considérez qu'un esprit n'a ni chair, ni os, comme vous voyez que j'en ai.

40. Après avoir dit cela, il leur montra ses mains et ses pieds.

41. Mais comme ils ne croyaient point encore, tant ils étaient transportés de joie et d'admiration, il leur dit : Avez-vous là quelque chose à manger ?

42. Ils lui présentèrent un morceau de poisson rôti et un rayon de miel.

43. Après qu'il eut mangé devant eux, prenant les restes il les leur donna,

44. Et leur dit : Voilà ce que je vous disais étant encore avec vous, qu'il fallait que tout ce qui a été écrit de moi dans la loi de Moïse, dans les prophètes et dans les psalmes, s'accomplît.

45. Alors il leur ouvrit l'esprit, afin qu'ils entendissent les Ecritures.

46. Et il leur dit : Il est écrit ainsi, et il fallait que le Christ souffrit de la sorte, qu'il ressuscitât le troisième jour,

47. Et qu'on prêchât en son nom la pénitence et la rémission des péchés parmi toutes les nations, en commençant par Jérusalem.

48. Or vous êtes témoins de ces choses.

49. Et je vais vous envoyer le don que mon Père vous a promis ; cependant tenez-vous dans la ville, jusqu'à ce que vous soyez revêtus de la force d'en haut.

50. Il les mena ensuite hors de la ville, jusqu'à Bethanie ; et levant les mains, il les bénit ;

51. Et en les bénissant, il se sépara d'eux, et fut enlevé au ciel.

52. Pour eux, après l'avoir adoré, ils s'en retournèrent à Jérusalem tout remplis de joie ;

53. Et erant semper in templo, laudantes et benedicentes Deum. Amen.

COMMENTARIA.

VERS. 1. — *UNA SABBATI*, Græcè sabbatorum, id est, primâ die à sabbatis, sive sabbato.

VALDÈ DILUCULO, ad verbum, diluculo profundo, id est, aurorâ adhuc obscurâ, ut Syrus exponit. Tempus matutinum in plures partes dividitur ; ejus prima pars diluculum est, quo rarescit nox, quod tunc profundum vocatur, cum primum incipit et multum adhuc diluculi superest, priusquam discussis tenebris succedat manè, et orto sole dies ; quanquam diluculum initium est ortus solis. Quare Dionysius Alexandrinus, epistolâ ad Basilidem : *Per rō valdè diluculo, matutinum splendorem, in primam sabbati promicantem, hoc est, primæ sabbati auroram vixidim satis apparentem, ut probabile fit, adumbrat.*

VENERUNT, pervenerunt, scilicet mulieres quæ Jesum secutæ fuerant ex Galilæa, supra 23, v. 55.

ANOMATA, ad ungendum Domini corpus, quod non dubitabant esse in monumento. Sequitur Græcè, *καὶ τῶν ὀνδράτων, et quedam cum eis* ; quod et Syrus legit in hunc modum : *Et erant cum eis mulieres alia.* Quo significari videtur, quòd mulieribus quæ Jesum secutæ fuerant à Galilæa, adierint quedam alia, qualis Martha, aut alia Jerosolymitana. Nam quam Græcum, *τῶν*, commune sit utrique sexui, nullus tamen viros his mulieribus adfuisse constat ex Evangelis : ceteroqui enim non dixisset, Marc. 16, v. 3 : *Quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti ?* ut alia omittant. Verum, ut Latina editio non agnoscat hæc verba, *καὶ τῶν ὀνδράτων*, ita notat quidam abesse ab uno veteri exemplari Græco ; ac certè suspecta sunt superfluitatis. Ad alia Evangelia possint quadrare ; sed ad hoc, quòd nullam feminarum nominatim hic exprimit, quàm aptè quadrat : *Et quedam cum eis* ? Videri sanè possit acceptum, ex eo quod infra, v. 10, nominatis quibusdam earum quæ Jesum secutæ fuerant à Galilæa, subjecerit Lucas, et cætera : *cum eis* ; sed quod non est necesse de aliis intelligere, quàm de sociis quæ unâ Jesum secutæ fuerant ex Galilæa, ut, Salome, matre filiorum Zebedæi, quæ pluribus locis ; et Susanna, quæ Lucae, cap. 8, v. 3, nominatur.

VERS. 2. — ET INVENERUNT, scilicet præter spem.

REVOLUTUM, de quo revolvendo fuerant maximè sollicitæ.

A MONUMENTO, ab ostio monumenti, id est, invenerunt monumentum apertum.

VERS. 3. — ET INGRESSÆ. Itaque ingressæ in monumentum apertum, monente ducenteque angelo Domini quem invenerant insidentem lapidi revolutò, quòd habet Matthæus.

NON INVENERUNT, viderunt locum vacuum esse.

VERS. 4. — ET FACTUM EST, simul atque extissent monumento ; nam quomòdiù erant in monumento, stupor quo tenebantur ob præsentiam angeli, non perinde permittebat ut se colligerent.

DUM MENTE CONSTERNATÆ hæsitarunt, perplexæ ES-

53. Et ils étaient continuellement dans le temple, louant et bénissant Dieu. Amen.

COMMENTARIA.

SENT animique incerti, DE ISTO, hæc de re, de lapide revolutò, et non invento Jesu corpore, quòd actum esse posset de corpore Jesu ; simul et de visione angeli in monumento relicti, et eis quæ ex eo audirent, narratis à prioribus evangelistis. *Nondum enim*, inquit Euthymius, *credere poterant quòd resurrexisset*. Perplexæ de eo quòd corpus Jesu non invenissent, cogitabant quònam posset esse ablatum ; nec persuadere facile sibi poterant, quòd ab eo qui apparuerat angelo audierant, Jesum resurrexisse, quanquam id nuntii eas nonnihîl exhilararet.

DUO VIRI, duo angeli virorum speciei. Cum primùm advenissent, invenerant angelum sedentem ad ostium monumenti super lapidem revolutum, quòd narrarunt Matthæus et Marcus ; illo angelo duce ingressæ sunt in monumentum, et viderunt locum vacuum corpore Jesu. Porrò illo angelo in monumento relicto, egressæ ut fuerunt, cum hæsitarunt, et faciliùs crederent ablatum esse Jesu corpus, quàm quòd audierant, resuscitatum, adfuerunt alii duo angeli, qui suis monitis eximerent eis metum illum de rapto Jesu corpore. Fuit enim monumentum illud, quòd Dominus suâ tum morte tum vitâ consecrârat, honoris Domini causâ, plenum angelis, ut non sit mirum plures apparuisse ; et postea quidem rursum duos Magdalene soli, *sedentes unum ad caput et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu*, Joan. 20, v. 12.

STETERUNT SECUS ILLAS, ad verbum astiterunt eis ; quidam verit, *superaverunt ipsas*.

IS VESTE FULGENTI, induti vestibus instar fulguris relucens ; tum ut intelligerentur esse celestes angeli, tum ut suâ specie resurrectionis triumphum præ se ferrent.

VERS. 5. — DECLINARENT, deflecterent, VULTUM, partim ex timore, partim ex verecundiâ, quia virili formâ apparebant, partim denique quòd ferre non possent vestium facierumque fulgorem. *Cum novo aspectu*, inquit Euthymius, *conterrita essent, nec possent ob vestium coruscationem in eos respicere*. Non dubium quod eodem modo se gesserint mulieres istæ erga primum angelum, quamvis alii evangelistæ id non expresserint.

DIXERUNT, unus haud dubium communi nomine. *Dixerunt, non jam mansuetæ*, inquit Euthymius, *ut prius, sed objurandi modo, propter ipsarum incredulitatem*.

QUI QUÆRITIS, etc. Quid perseveratis in eo, ut quærendum vobis putetis cum mortuis, inter mortuos, tanquam mortuum, ait Euthymius, eum quem vivere jam audistis ex fratre nostro ? Paulò durius loquuntur et amicè objurant, quòd non crederent primo angelo, sed adhuc hæsitarunt et raptum corpus arbitrarentur.

VERS. 6. — NON EST HIC. Hic quidem conditus fuit nudistertius vobis spectantibus, cum esset mortuus ; sed nunc non est hic, non est in hoc monumento,

prout ipse vestris oculis vidistis; nec aliò translatus est mortuus.

SED SUBREXIT, revixit, et abiit hinc, relicto loco mortuorum, vivusque inter vivos ambulat, prout jam ex angelo fratre nostro audistis. Evangelista hæc non addit, sed absolutè refert verba angelorum suorum, quia primi angeli non meminit.

RECORDAMINI QUALITER, mementote eorum que dixit vobis. Revocant eis in memoriam ea que Jesus ipsis prædixerat, ut eò credibiliorum monstrent ipsius resurrectionem.

LOCUTUS EST VOBIS cæterisque discipulis suis; nam et femina istæ inter discipulos Jesu censebantur, nec facile quid eas celabat Jesus eorum que docebat. Redeat vobis, inquit angelus, in memoriam, quomodo nihil eorum que gesta sunt non prædixerit vobis.

CUM ADHUC, diu ante hoc tempus et mortem suam, priusquam è Galiliâ in Judeam migraret; ea migratio describitur supra 18, v. 31.

VERS. 7. — QUIA aut omittendum est, aut mutandum cum quiddam. Hic versus expositus fuit supra, 9, v. 22. Cæterum respicitur ad loca Math. 17, v. 21, 22, et supra 9, v. 44, que continent acta predictæ que in Galiliâ. Porrò non tantum resurrectionem, ut primus angelus, sed et passionem ipsiusque mortis genus, à Jesu prædicta, angeli isti in memoriam revocant; ut ista, considerantes evenisse tristia illa que Jesus prædixerat, fidem ipsis adhiberent affirmantibus et resurrectionem jam factam.

VERS. 8. — ET, itaque suggerentibus angelis, RECORDATE SUNT mulieres hujusmodi VERBORUM à se auditorum ex ore Jesu, dum adhuc esset in Galiliâ, quorum aliqui non recordabantur, præ more et animi perturbatione. Non addit evangelista, quod proinde crediderit angelis Jesu resurrectionem nuntiantibus; dans intelligendum, quod his rationibus preparati quidem fuerint istarum animi ad fidem, sed nondum omnino persuasi Jesum resurrexisse: non quod falsè quid à Jesu prædictum arbitrantur, sed quod resurrectio, res esset nova nimium et inæta, adeoque læta, ut frustrationis metu credere non auderent, præsertim cum Jesus ipsis non appareret; cogitabant enim, si revixit, ubi est, et cur non adest nobis quibus hætenus convixit? Nam, ut non intelligebant verba Jesu cum dicerentur supra, cap. 9, v. 43, et cap. 18, v. 34; ita neque adhuc modo: obscura est enim omnino prophetia donec conspiciatur impleta.

VERS. 9. — REGRESSÆ DOMUM ubi erant discipuli congregati propter metam Judeorum, Joan. 20, v. 19. A MONUMENTO, à loco monumenti.

HÆC OMNIA, que viderant et audierant.

ILLIS UNDECIM, apostolis.

ET CÆTERIS OMNIBUS DISCIPULIS, ut Cleophae et ejus socio, infra v. 22, non quibuscumque occurrentibus. Nam extraneorum, qui ipsis in itinere occurrerant, nemini quidquam declaraverant, quemadmodum legitimus Marci 16, v. 8. «Ne perpetui reatds,» inquit

Ambrosius, capud viros opprobrium mulier sustinet, que culpam viro transfuderat, transfudit et gratiam, veterisque lapsus compensat ærumnam resurrectionis indicio. Per os mulieris mors antè processerant, per os mulieris vita reparatur.

VERS. 10. — ERAT, Græcè, erant, numero plurali, quo modo etiam Syrus vertit.

MARIA MAGDALENE, Græcè, Magdalene Maria.

JOANNA, uxor Chuse procuratoris Herodis.

MARIA JACOB, mater.

ET CÆTERÆ QUE CUM EIS ERANT, et relique que cum eis esse consueverant, sociæ earum Jesum simul secutæ è Galiliâ et solite comitari, prout intelligitur ex locis supra, cap. 8, v. 5, et cap. 23, v. 33.

DICEBANT, referebant apostolis hæc omnia à se visa et audita.

VERS. 11. — ANTE ILLOS, id est, illis, phrasi Hebraicæ, scilicet apostolis et cæteris.

SICUT DELIRAMENTUM, similia deliramento, habita sunt ab eis pro muliebri delirio, fabula, somnio.

VERBA ISTA, Existimantur illiusum fuisse mulieribus, vel à spectris apparentibus, vel à propriis phantasmatis, ut nonnunquam is sexus, quæ est phantasia inconstantia ob mentis imbecillitatem, videre sibi videtur, que non videt, se imaginatur duntaxat. Cæterum, etsi non profuit hoc mulierum nuntium ad extorquendam prolixi fidem; profuit tamen ad animos eo preparandos.

VERS. 12. — PETRUS AUTEM, cum cæteris esset prudentior ac ferventior, quod ait Euthymius, non ita temerè mulierum relata rejecit, sed succens. Superfluit hæc vox ex phrasi Hebraicæ, vixque aliud significat quam ex eo quo agebat loco.

CURRANT, Non simpliciter ivit, sed currunt, incitatus ardore cognoscendæ rei tam novæ quam desideratæ.

PROCUMBENS, Cum se inclinasset, vertit interpres, Joan. 20, v. 5. Significatur diligenter rem perscrutatus, nimirum, quod prono capite et propenso collo in serotino ostium monumenti, et obliquo in eam partem quæ erat lectica sepulchralis, introspectit.

LINTAMINA, sindonem quæ involutum fuerat corpus Jesu.

SOLA, sine corpore: linteamina vidit, non corpus.

ET ABIIT, qui re visa, abiit.

SECUM; ἄρα; ἔαυτο; potest verti ad seipsum, et jungi verbo precedenti, ita ut sensus sit, rediit domum, quemadmodum Joannes in hac eadem historiâ ait: Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos, cap. 20, v. 10, que est interpretatio Euthymii; vel potest verti apud se, et jungi participio sequenti mirans, ita ut sensus sit: apud animum suum cogitans et admirans; quo modo intellexerunt interpretes, Latinus qui vertit secum, Syrus qui, in anima sua.

QUOD FACTUM FUERAT, hæc rem, quod corpus abesset, linteamina remansissent. Cogitabat apud se, quod res erant, si quis abstitit corpus, causâ sive inferendæ ignominia, sive transferendæ in locum honoratorem, quare reliquit linteamina que difficiliter

na detractu, quippe copioso unguento myrrhæ et aloes corpori agglutinata, Joan. 19, v. 39, auferenti obesse non poterant; prolesse poterant, nova cum essent et pretiosa, Math. 27, v. 59. Cum igitur non videret qui ratione nova consilio, relictis linteaminibus corpus ablatum esset, mirabatur quid de eo contigisset. Hanc historiam Petri currentis ad sepulchrum fusiis narrat Joannes cap. 20, à versu 5, deinceps.

VERS. 13. — ET ECCE, Nondum narravit Lucas Jesum alicui hominum visum; jam itaque narrat, qui visus sit duobus discipulis, rem admirandam; et Jesu resurrectionem his duobus oculatis testibus probat.

EX ILLIS, scilicet undecim et cæteris quorum meminerat, supra, v. 9, id est, ex numero discipulorum.

IPSA DIE, illâ ipsâ die, unâ sabbati.

STADIORUM, Vox stadii, et Latinè, et Græcè, et Syriacè denique, eadem est. (Stadium, inquit Beda, è quo Græci, auctore, ut dicunt, Hercule, «varium spatia mensurant, octava est pars miliarii; et idè sexaginta stadia, septem millia passuum et «quingentos significant.»)

SEXAGINTA, Cum octo stadia contineant unum miliare, Italicum scilicet; sexaginta stadia sunt septem et dimidium miliaria Italica, id est, iter trium circiter horarum. Tria enim miliaria Italica, non multo amplius sunt, quam iter unius horæ.

AD JERUSALEM, versus mare.

EMMAUS, trisyllabum est, quod flectas Emmausis, ut, Trapesus, Trapesusis. Addit nomen evangelista, non tam ob loci celebritatem quam ob historiam certitudinem. Fuit enim tempore Christi Domini vicius, quod hic disertè scribitur; qui quidem, paulò ante id tempus, mortuo Herode primo, jussu Vari Syria præsidis, crematus fuerat in vindictam caesorum ibi Romanorum militum, quod ait Josephus, lib. 17 Antiq., cap. 12; postea verò exerevit in celebrem civitatem, Nicopolim dictam à Romanis, de qua Hieronymus, libello de Locis hebraicis: Emmaus, de quo loco fuit Cleophas, cujus Lucas meminit evangelista; hæc est nunc Nicopolis, insignis civitas Palestinæ. Hieronymum imitatus Beda scribit hoc loco: Emmaus ipsa est Nicopolis, civitas insignis Palestinæ;

VERS. 15. — ET ECCE DICO EX ILLIS, quos scilicet v. 9, commemoraverat, IBAT IPSE DIE, quæ sabbati nuntius ad monumentum venerant et redierant, hoc est, ipse unâ sabbati seu Dominicâ respicit enim ad v. 4, unde dependet omnia lucusque narrata, in CASTELLUM, id est, pagum: hoc quippe GARRUCO, significare solet, quæntam et villam subinde significat, quo modo vertitur Marci 16, vers. 12, ut fortassis hæc villa fuerit per modum castelli munita in pago. QUOD ERAT IN SPATIO STADIORUM, Græcè, quod distabat stadiis sexaginta ab Jerusalem, id est, septem miliaribus cum dimidio, prout miliarie significat mille passus. Nam stadium est octava pars miliaris, hoc est, continet centum et viginti quatuor passus; nam sexaginta stadia continent septem millia passuum et quadringentos, hoc est, septem miliaria

que, post expugnationem Judææ, sub Marco Aurelio Antonino principe, restaurata, cum statu mutavit et nomen. Porrò quæ dicit Hieronymus Cleophas, alterum horum duorum discipulorum, fuisse ex hoc loco; intelligere licet cum negotii alicujus familiaris causâ, vicinam patriam petivisse.

VERS. 14. — ET IPSE, in itinere, LOQUEBANTUR, Græcè, colloquebantur familiariter, ad invicem, inter se.

QUE ACCIDERANT, his proximis diebus circa Jesum, de ejus prodicione, captivitate, accusatione, condemnatione, crucifixione, morte, sepultura, miraculis que intercesserant inter hæc, denique de nuntio mane hujus diei allato, quod corpus ejus à sepulchro abesset. Hæc enim animos eorum ita occupaverant, ut aliis de rebus loqui non libere. Deplorabant vicem sanctissimi viri, et indignitatem in eum admittam; dolabant amissum præceptorem optimum, nec sperabant se eo amplius frui posse, nisi quod muliercula quædam, visione intellexisse se dicerent cum vivere, non invento corpore ejus in sepulchro. Atqui spes illa magnifica resistenti per eum Israelis, quam olim conceperant, jam animo excederat.

VERS. 15. — ET FACTUM EST, præter opinionem eorum, dum PARLABANTUR, dum colloquebantur; idem enim est verbum quod mox vertit loqui.

SECUM QUÆREBANT; conquiritur, vertit Marci 4, v. 27, id est, se mutuo rogarent, que scilicet alter altero melius noverat aut meminerat.

ET IPSE, tunc ipse Jesus, de quo loquebantur, APPROPINQUANS eis, tanquam viator illos à tergo assensu ibat cum illis, quasi viæ comes, quasi peregrinus eadem viâ proficiscens quæ illi. Qui promiserat sese futurum in medio, ubicumque duo vel tres congregati essent in nomine ipsius; etiam juxta corporis presentiam nunc exhibuit, quod juxta spiritum nunquam facere desinit. Felix sodalium, quoties duo nihil aliud confabulabantur, nihil aliud disquirent, quam de Jesu: his enim Jesus socium se adjungit. Horum exemplo et nos, dum iter agimus, fabulemur de Jesu, ut sit Jesus itineris nostri comes adeoque dux.

VERS. 16. — OCLI ALTERUM, sed oculi eorum TENEBANTUR, etc., retinebantur, impediabantur, tenebantur certo impedimento, tanquam si clausi fuissent, Domino ita faciente. Aderat Dominus propria formâ et effigie, sed tenebantur discipulorum oculi, NE EUM

cum dimidio, seu iter horarum circiter durum cum mediâ. NOME: EMMAUS, Hæc postea Nicopolis dicta fuit, civitas Palestinæ, ut Hieron. de Locis hebraicis, ubi dicit Cleophas ex hoc loco fuisse.

VERS. 15. — ET FACTUM EST, dum PARLABANTUR, Græcè est idem verbum, quod versu precedente, dum colloquebantur, ET SECUM QUÆREBANT, id est, se mutuo rogarent de rebus illis que acciderant circa Jesum, et quorum alter altero melius meminerat. ET IPSE JESUS, de quo scribit loquebantur, APPROPINQUANS IBAT CUM ILLIS, comes viæ, qui tanquam viâ paulo celerius incedens, eos assensurus erat.

VERS. 16. — OCLI ALTERUM TENEBANTUR, per aliquod impedimentum, NE AGNOSCENT. Hoc enim impedimento prohibebantur, ne dignoscerent propriam Christi speciem ad aliena, sive hoc contin-

AGNOSCERENT; quia impedimentum objiciebatur, prohibens; ne Domini effigies qualis erat, tota ferretur ad illorum oculos. Ergo ut nulla erat mutatio in effigie Jesu, ita nec in oculis discipulorum; sed, vel in aere medio, caligine in eo procurata, vel potius effigies Jesu miraculo prohibita est emittere omnes species necessarias ad hoc ut certò dignosci posset. Sed quòd dicantur oculi retenti fuisse, est, quia prohibiti fuere ne officio suo fungerentur, non secus ac si velamen ipsis fuisset oppositum. Quidam, Richelio referent, dicunt quòd percussus fuerit cecitate, quali Sodomitæ; Gen. 19, v. 11, et Syri, 4 Reg. 6, v. 18; quæ Augustini sententia esse videtur, lib. 22 de Civ. Dei, cap. 19, ubi dicit, illam non fuisse propriè dictam cecitatem, sed *ἀσφαλα*, quæ Græcè dicitur, *cum aliquid non videtur, quamvis adsit, ab iis à quibus alio, quæ pariter adsunt, vidantur*. Porro ut oculi discipulorum retenti fuere, ne Jesu effigiem agnoscerent; ita et aures, ne propriam ejus vocem ac loquellam familiarem perciperent. Caterùm non fallendi causâ Jesus hæc procuravit, sed plures ob causas consentaneas rationi. Una fuit quòd hoc mereret status rerum discipulorum, ut, quod Gregorius ait, *de se loquentibus quidem exhiberet præsentiam suam, sed de se dubitantibus cognitionis suæ speciem absconderet*, homilia 23 in Evangelia. Pro merito quippe mentis eorum, adhuc ignorantis. quòd oportebat Christum mori et reurgere, simile aliquid eorum oculi passi sunt, non veritate fallente, sed ipsis veritatem percipere non valentibus, et aliud quàm res est opinantibus. Sic Augustinus, lib. 3 de Cons., cap. 25. Altera fuit, ne subito apprensus obstupesceret discipulorum mentes, ac pròinde turbatiore illi minis recognoscerent carnis resurrectionem. Certissimè simul et suavissimè se manifestavit, postquàm diù ambulasset et collocutus cum eis fuisset; tunc enim experti, non potuerunt de redivi corporis veritate dubitare. Postrema fuit, ut *ulcus suum discipuli detegerent*, quòd ait Theophylactus, ac *pharmacum susciperent*. Nam, si seipsum statim cognoscendum præbisset Jesus, non ausi fuissent illi aperire sententiam animi sui fluctuantis et tantum non abjicientis spem redemptionis, olim ex Jesu promissione et doctrinâ concepte; quem cum non difficulter declararent ei quem habebant pro peregrino, vicissim medicinam ab eo porrectam et eruditionem dulcissimè in animum transmiserunt.

VERS. 17. — ET AIT AD ILLOS. Cùm illi sermone abrupterent vel aliò verterent, ob præsentiam ignoti comitis, excitat eos ad prosequendum sermonem ceptum.

geret offusâ oculis caligine, sive humore, sive per aerem interjectum, sive quòd aliqua pars corporis Christi species non emitteret. Unde August., lib. 3 de Consensu, c. 25, sentit effigiem Christi non fuisse mutatam. Porro ut oculi, ita et aures tenebantur, ne familiarem ejus vocem agnoscerent. Apparuit autem in specie hominis peregrini, appositè scilicet ad eorum animi statum, quia resurrectio ejus erat ipsis peregrina, juxta Greg. in Evang. Quod fecit non fallendi causâ, sed sese occultandi, ut ulcere eorum

QUI SENT, quibus de rebus sunt.

CONFERTIS, sive objicis, et inquiris, habet Euthymius.

AD INVICEM, inter vos mutuò.

AMBULANTES, inter ambulandum seu eundem. Ita loquitur, quasi antequàm ipsos omninò consequeretur, ipsorum audisset sermones quidem, sed quid sibi vellent non satis intellexisset.

ET ESTIS, ob quos etiam estis, ob quos etiam declaratis vos esse TRISTES, *αἰσθητα*, vultu tristi et parùm alacri. Tristes erant, ob occisum præceptorem optimum et spem suam labefactam. Interrogat autem Dominus, non ignarus, sed ut illis rem aperientibus ipse commodè medeatur. Quo autem liberis aperiant, insinuat se tangi illorum malo, quòd tristes essent, et desiderare consolari eos, si possit.

VERS. 18. — USUS, alter eorum.

CLEOPHAS. Non ille maritus Mariae, quæ vocatur Maria Cleophae, Joan. 19, v. 25; sed civis quidam Emmaunitinus nomine Cleophas, quod etiam in Epiphatio Paulæ Hieronymus sentit. Alterius nomen ignoratur.

SOLUS. Hæc vocula loco anticipata, potius vim suam exerit in verbum remotius, non cognovisti, quàm in proximum, peregrinus es.

PEREGRINUS ES. Loco horum duorum, Græcè legitur unum verbum, *παροικίαι*, quasi dicas peregrinarius. Illud quidam simpliciter vertunt habitare aut diversari, ut Euthymius et Theophylactus; alii, more peregrini habitare, peregrinum seu advenam esse, ut noster interpres. Quia autem jam modò incolatus deserere videbatur, præsens ponitur, sed loco præteriti, advena seu peregrinus fuisti. Multi peregrini, die festo Paschæ superiori, convenerant Jerusalem, nempe Judæi foris habitantes, ex omni Judæa ad eoque mundi parte, idque juxta legem Moysi sæpè laudatam. Ex illorum peregrinorum numero existimantur discipuli hunc esse, qui se via comitem ipsis offerebat, Judæum nempe, celebrato Jerosolymis die festo Paschæ (erat enim hic dies tertius azyrnorum), redeuntem in patriam. Querunt ergo: Tu solus es inter omnes peregrinos qui Jerosolymæ his diebus egerunt?

IN JERUSALEM. Præpositionem in omittit Græca Regis editio, quam cum Latinis alii Græci libri addunt, ut vel subaudienda est.

ET NON COGNOVISTI, phrasis Hebraica, pro, qui ignoras, seu, ignorans.

HIS DIEBUS, Paschæ superioribus. Tu solus advena hoc die festo Jerosolymis egisti, qui hæc non noveris?

inter collonendum detecto, eos sanare ac dulcius innotesceret. Cùm ergo rogasset, quâ de re loquerentur, et cur tristes essent, quasi tactus eorum malo et consolaturus eos.

VERS. 18. — RESPONDENS USUS, cui NOMEN CLEOPHAS, qui maritus fuit Mariæ, quæ dicitur Cleophae, Joan. 19, v. 25, quamquàm alii alium, hunc Cleopham fuisse volunt; socium ejus vocatum esse Simonem docet Basil. in cap. 6 Isaiæ: TU SOLUS PEREGRINUS ES IN JERUSALEM, id est, tu solus es inter omnes pere-

Q. d. : Quomodo fieri potest ut tu veniens ex Jerusalem, nescias ea quæ omnes noverunt, qui his diebus in Jerusalem fuerunt, tam advenæ quàm incolæ, tam peregrini quàm cives? res in omnium oculis gesta est, et in omnium ore versatur. Eam si tu nescias, id tibi soli certè accidit, solus nescias oportet. Ponit Cleophas, quòd hic audiverit partem sermonum ipsorum, ita ut intelligere poterit quâ de re agerent, si quid ex his rebus gestis novisset.

VERS. 19. — QUÆ, scilicet facta sunt in illâ? Volebat Christus se ipsis agnoscendum præbere, non prius tamen quàm suam inscitiam prodidissent.

DIXERUNT, unus nomine amborum.

FUIT, floruit, fuit, nec enim amplius est, è vivis sublatum.

Vin, superest ex phrasi Hebraicâ.

PROPHETA, non tam quòd futura prædixerit, quàm quòd Dei voluntatem hominibus explicuerit, et ad sanctè vivendum omnes fuerit adhortatus. An nihil amplius de Jesu crediderint incertum est: verisimile est quòd ante mortem crediderint esse Filium Dei cum apostolis; verùm id nunc declarare veritè fuerint, ne riderentur et falsi opinione, quòd in Filium Dei non congruerent mors aliaque hujusmodi. *Prophetam*, inquit Beda, et *magnum fatentur, Filium Dei tacent, vel scilicet nondum perfectè credentes, vel solliciti ne in cederent manus Judæorum persecutioni, quia nesciebant quis esset cum quo loquebantur, quod verum credidit celantes*. Hæc V. Beda. Certè paulò post, non simpliciter, in communi prophetarum ordine Jesum recensent, sed à se et aliis creditum redemptorem dicunt infra, v. 21.

POTENS, valens, præstans, excellens.

IN, superest Latine loquentibus.

OPERÆ miraculorum vitæque sanctimoniam, et sermone doctrine. Valens non tantum eloquenti ad docendum et persuadendum, verùm etiam virtute elendorum miraculorum, quibus doctrinam suam stabiliret, et vitæ integritate.

CORAM DEO ET OMNI POPULO, Dei hominumque judicio ac testimonio. Et Deus ipse testatus est, et populus universus claris experimentis agnovit, eum prophetam esse, opere et sermone præstantem. Hoc

grinos Judæos, qui hoc paschali festo Jerusalem appulerunt, ET NON COGNOVISTI, id est, ignoret ea quæ his diebus contigerunt? Itaque illud, *solus*, quamvis verbo tenus jungatur cum *peregrinus*, quantum ad sensum tamen magis conjungitur eum, *non cognovisti*. Supponunt autem eum conficere debuisse quâ de re loquerentur, ex eo quòd res illa tam stupenda et recens et vulgata esset, ut in omnium ore versaretur; vel certè eum audivisse partem sermonis ipsorum, et tamen non intellexisse, de quo homine sermo esset.

VERS. 19. — QUIBUS ILLE DIXIT: QUÆ? ut ita totam animi sui infirmitatem prodere, quam curare posset. ET DIXERUNT: DE JESU NAZARENO: Græcè clarior, ea quæ conspiciant ad Jesum Nazarenum: QUI FUIT POTENS IN OPERE, id est, miraculis et sanctitatis operibus, ET SERMONI, doctrine scilicet auctoritate et eloquentie efficaciâ, ad docendum et persuadendum. CORAM DEO, qui aliquoties et testimonium

addunt quòd et mirabilior et miserabilior videatur historia, virum talem ac tantum, tam indignè à summis sacerdotibus et principibus, fuisse tractatum, à quibus contra honorari debuisset. Ex hoc autem Cleophae responso clarè discimus, quamquàm anxii et perplexi essent discipuli ob Christi interfectionem, reverenter tamen sensitse de eo ejusque doctrinâ, ita ut minime ad defectionem propensi essent.

VERS. 20. — ET, pro nempe.

TRADIDERUNT EUM, Pilato præsidî,

PRINCIPES, magistratus. Syrus *seniores*.

NOSTRI. Etiam de impiis magistratibus, reverenter loquuntur; eâ sunt modestiâ.

DAMNATIONEM, *κρίμα*, judicium. Euthymius: *Hoc*, inquit, in loco *κρίμα* capitul pro condemnatione. Tradiderunt ut morti adjudicaretur; non ut in illum inquireretur, sed ut, tanquàm convictus, morte damnaretur.

ET CRUCIFIXERUNT, et crucifigi curarunt eum.

VERS. 21. — NOS AUTEM, discipuli ejus. Quamquàm exosum et infame passim tunc esset Jesu nomen, spreto tamen invidiâ, Cleophas cum laudat, et se proficitur ex ejus esse discipulis.

SPERABAMUS; q. d. : Jam ferè spe excidimus. Non enim prorsus desperat, qui mox undique fovendæ spei argumenta colligit.

QUA, quòd, IPSE ESSET REDEMPTURUS ISRAEL. Persuasi cum esse Messiam seu Christum, mirificam de eo spem conceperamus, quòd redempturus esset Israel, et regnaturus juxta vaticinia prophetarum. Erat horum discipulorum opinio, ex sententiâ Theophylacti et aliorum, qualis multorum eo tempore, quòd Jesus, utpote rex Christus, liberaturus Israel esset à jugo gentium, et restauraturus regnum populi Dei in eum statum quo erat Davidis et Salomonis tempore, ad eoque meliorem et magnificentiorem; longissimeque aberat à sensu eorum, quòd Jesus Israelem suâ morte jam redemisset. Hanc spem suam plurimum labefactam fatentur morte Jesu ignominiosâ; nec tamen exstinctam fuisse, ex his quæ sequuntur manifestum est, ubi scandalo mortis et crucis, opponere conantur spem resurrectionis restantem, quamquàm trepidè et instar vacillantium.

perhibuerat, ET OMNI POPULO; nam populus, quidquid funderent Pharisei, semper magni fecit Jesum, dum passim clamaret: *Namquàm sic apparuit in Israel, Propheta magnum surrexit in nobis, bene omnia fecit*, etc. Itaque narrant hic publicam de Jesu existimationem, ut eò mirabilior et miserabilior appareat historia de indignâ tanti viri morte. De diffracta mortui nihil dicunt, vel quòd ipsimet fluctarent, vel non crederent, juxta v. 21, vel ne peregrino essent risui.

VERS. 20. — ET QUOMODO TRADIDERUNT EUM PILATO PRÆSIDI, tanquàm ex eorum servitute suæ, non arbitrio cause, ut loquitur S. Leo. IN DAMNATIONEM MORTIS, id est, ad mortem eo, ad quam eum hâc sententiâ damnaverant. Unde in initio nihil à Pilato inquiri voluerunt, sed statim velut apertè reum, et convictum, et damnatum, morte plecti.

VERS. 21. — NOS AUTEM SPERABAMUS, QUOD REDEMPTURUS ESSET ISRAEL, à jugo gentium, quæ spes erat vulg-

ER NUNC, nunc autem; Græcè, atqui, verumtamen. Syrus, et ecce.

SUPER HÆC OMNIA, præter hæc omnia, scilicet mortem ejus ignominiosam ex una parte, spem ex probata ejus virtute à nobis conceptam ex altera parte. Syrus omittit super hæc omnia.

TERTIA DIES EST, tertia die post mortem ejus, tertium hunc diem agi, scilicet tertia die, tempus, id est, tertius dies agitur, quod Syrus dicit, tres dies, scilicet sunt, Latinus, tertia dies est.

QUOD HÆC FACTA SUNT, quod damnatus et crucifixus fuerit. Supple, si forte inde aliquid boni expectari possit, quod spem nostram recreet, ut qui prædixerit se tertio à morte die resurrecturum. Sermo enim est defectivus hominum anxiorum, tum inter spem et metum constitutorum, quod ad Jesum, tum ignorantium quæcumque sermone darentur, amicone an inimico; id notat etiam Glossa interlinearis: ita ut mentem liberò non aperirent, maxime quod ad spem, veriti ne expectatione frustrati irriderentur. Hæc quasi dubitantes dicunt; ait Theophylactus, et videntur mihi viri in valde ambigua esse sententia, et æque valde discredere, neque rectè credere. Et enim dicendo: Speramus quod resurrepturus sit Israel, incredulitatem indicant; quod autem dicunt esse diem tertium, hominum est qui propè recordentur quod dixerit eis: Die tertia resurgam. Et rursus paulo post: Et omnino si considerentur sermones, hominum sunt, et magnam dubitationem habent, et hominum perplexorum.

VERS. 22. — SED ET. Sic omnes legunt, sed et, seu etiam, quod est ad hæc; unde intelligitur, id quod proximè dixerant discipuli, perdidisse ad spem non proisus abjectam, cum jam aliud declarent se addere quod spectet eodem.

MULIERES QUEDAM, Maria Magdalene et sociæ, supra, v. 10.

EX NOSTRIS, Græcè, ex nobis. Sed rectè interpret, ex nostris, id est, nostri sodalium; discipule seu fideles sicut nos, quod habet Euthymius.

Judaeorum; quanquam, quia hi à Christo jam instructiores erant, intelligi posset à se; virtute diaboli, peccati et legis. Bene autem arget Ali gusti, serm. 110 de Tempore, c. 2. verbum, sperabam nos: O discipuli, inquit, sperabatis ergo jam non speratis? Unde tum ibi, tum Prælat. in psalm. 96, docet eos spe sua excidisse, adeoque aruisse quodammodo seipsos, quod ex illo redemptionem sperassent; sed tamen quia tristes erant, doluisse eum sine cui ipsa occisum quia noverant innocentem, prout loqui itur, tract. 9 in Joan. Tract. vero 105, sicut et seri n. cit., docet eos non tantum spem illam, sed etiam ipsam fidem abjecisse, quia in eum antè crederent: nam spes illa redemptionis Israel amitti sine fi facta factura non poterat. Et nunc super hæc omnia, id est, præter hæc omnia, quod scilicet damnatus, crucifixus et mortuus est; tertia dies est hodie, qui in hæc facta sunt, id est, ex quo hæc facta sunt, et facta perseverant, ipso mortuo remanente. Nam hæc verba videntur continere rationem cur dixisset: Sperabamus, quasi tacite inauerent, se non si ne ratione spem abjecisse.

VERS. 22. — SED ET MULIERE S QUEDAM EX NOSTRIS,

TERREVERUNT, ἄποκρινόντες, obstupefecerunt, percellerunt, attonitos nos reddiderunt. Magis enim pertinet verbum hæc ad epistam admirationis quam timoris. Significatur quod incredulitas eorum concessa fuerit, quod ait Theophylactus.

PEREBANT, adfuerunt. VERS. 25. — VENERUNT, redierunt ad nos. DICENTES, scilicet nobis, quod Syrus exprimit. VISIONE ANGELORUM, Syrus, angelos illos. VIVERE, resurrexisse.

VERS. 24. — ET, quo mulierum nuntio moti. AMERUNT, periculum facturi nunc quid veri haberet illarum narratio.

QUIDAM EX NOSTRIS, τινες τῶν αὐτῶν, quidam eorum qui nobiscum, qui nostræ professionis, nobiscum discipuli Jesu, Petrus scilicet et Joannes, Joan. 20, v. 5. Quare Augustinus, lib. 5 de Cons. evang., cap. 25, scribit: Cum ipse Lucas Petrum dixerit curruisse ad monumentum, supra, v. 12, et Cleopam dixisse ipse retulerit, quod quidam eorum terant ad monumentum; intelligitur attestari Joanni, quod duo teriti ad monumentum, sed Petrum solum primo commemoraverit, quia illi primitus Maria nuntiaverat.

ITA, sepulcrum scilicet vacuum; neque enim Angelos viderunt.

IRASC, corpus ipsius non invenere. Interpret Latinus legit eis ὄψον Græcè; nos enim legimus, οὐκ εἶδον, non viderunt, quo modo veriti et Syrus. Corpus ipsius mortuum, inquit, nusquam invenerunt aut viderunt; q. d.: Id possit spem aliquam nobis præbere resurrectionis ab ipso promissæ. Ita pii discipuli, inter spem et metum dubii, ipsi fomenta undique conquirunt et adhibent.

VERS. 25. — ET, tunc, postquam audisset eos, iam inter spem ac metum vacillantes.

STULTI, ἄνομοι, sine mente, sensu, intellectu, expertes intellectus, insensati veriti Gal. 5, v. 1. Velut doctor (forsan, doctor) quispiam in lege, durius objurgat eos, et objurgatione impellit dubios in spem certam. Objurgat autem quod non intelligant, non

condiscipulis Jesu, scilicet Maria Magdalene et Maria Cleopam, terreverunt nos Græcè, obstupefecerunt, et quasi extra nos constituerunt. Pertinet enim magis ad magnitudinem admirationis quam timoris, eo quod referent mulieres, quod angeli dixissent ipse vivere. Nam nec ipse quidem mulieres prima vice credebant eum resurrexisse, sed ex monumento sublatum esse, ut patet Joan. 20 et 22, quod et apostoli verum esse putaverunt, ibid. v. 8. Et istud significat etiam hoc loco, dum dicunt:

VERS. 24. — AMERUNT QUIDAM EX NOSTRIS AD MONUMENTUM, Petrus et Joannes, periculum facturi, utrum mulieres vera duntaxat; ET ITA INVENERUNT, sicut mulieres dixerunt, scilicet de monumento, quod apertum esset, et vacuum. Ipsi vero non invenierunt, ut provide argumentum aliquod esse posset, eum reverè vivere et resurrexisse; sunt enim verba hesitantium, nescientium quid sentire deberent, inter exiguum spem aliquam metumque vacillantes.

VERS. 25. — ET IPSE DIXIT AD EOS, cum jam totum animi sui statum simpliciter declarasset: O STULTI, qui dicis magis mulierum quam angelorum nuntium, magisque mortis horrore quam tot resur-

capiant, quæ toties Christi ore prædicta, audiverant. Toties Christus de sua morte eos prænoverat, toties promiserat subsecuturam die tertio resurrectionem; tamen ubi ad rem ventum est, quasi nihil eorum intellexissent, ita, mortis horrore percussis, hinc illic dubii se versant. Hanc titubationem stultitiæ merito tribuit, quasi sine intellectu essent. Sed quærat quis, non hoc sit convicium dicere, O stulti? An non repugnans doctrinæ ipsius Christi: Qui dixerit fratri suo: Fatue, etc.? Math. 5, v. 22. Respondeo: Docuit Christus gradum ad homicidium esse, si quis verbis contumeliosus sit in fratrem, et carnali affectu ac privatâ temeritate cognomen fatui in proximum jecerit. Quod autem hoc loco dixit Christus, non est convicium, sed officium: non est carnalis affectus, sed spiritualis zelus: non est privata temeritas, sed publica auctoritas objurgantis, non ex amarulentâ, sed ex charitate, et consulat eorum quos alloquitur salutem; nec eorum tantum quos alloquitur, sed et ceterorum discipulorum suorum, ad quos noverat objurgationem hanc suam mox esse perferendam: erat enim commune omnium vitium. De convicio, non ex verbis judicandum est, sed ex mente et affectu.

TARDI CORDE, graves, difficiles, duri corde, quod ait secundum Marcum, cap. 16, v. 14. Quod stulti essent et insensati, ex eo fiebat quod animo segnes essent et tardi: quod non intelligerent seu eperent mysterium resurrectionis Christi, ceteraque hujusmodi quæ Christus ipsis exposuerat frequentissimè; causa erat quod non magis propensi essent, et, ut oportebat, attenti, ad credendum quæ prophete locuti fuerant.

AD CREDENDUM. Refertur hoc ad proximum, tardi corde, quemadmodum jam dedimus intelligendum. Quia enim duri ac tardi erant ad credendum prophetis, ideò minus intellexerant animoque infixerant quæ à Christo fuerant docti. Porrò tardi fuisse dicuntur ad credendum prophetis, non quod fidem demegerint dictis prophetarum, aut dubitaverint verissima esse quæcumque prophete prædixerint, sed quod mortem et resurrectionem Christi non considerarent à prophetis prædicta fuisse; aut si considerarent Jesu docente, facili negotio elabi siverint è mente, turbati morte contumeliosæ, etc. Quod si memores prophetiarum, quas frequenter Jesus ipsis enarraverat, eas, clarâ et constanti fide amplexi, ob oculos semper habuissent, scripsissent illa certò evenire debere, quæcumque tandem obstacula videri possent emer-

rectionis prædictionibus ducimini; nam hoc non est sapientie. ET TARDI CORDE, id est, difficiles ac segnes, quia duri corde, ut est apud Marc. c. 16, v. 14, AD CREDENDUM IN OMNIBUS, id est, omnibus Hebraicâ phrasî, quæ LOCUTI SUNT PROPHETE, nempe de ignominia, passione, morte, resurrectione. Nam quæ de regno Christi prædicta erant, facili credebant, ut patet Lucæ 9, v. 11, et maxime Math. 20, v. 21. Ideò autem dicit: Quo locuti sunt prophete, quia quæ Christus ipse de morte et resurrectione sua prædixerat, et angeli mulieribus nuntiaverant, ea ipsa prophete vaticinati sunt. Pungit Iudeos itaque acerbis illis verbis, ut eos attentiores redderet ad ea quæ

gere, nec ita facile in turbationem dubitationemque incidissent.

IN OMNIBUS, phrasîs Hebraica pro omnia. Oportet in omnibus, tam in his quæ gloria sunt, quam quæ ignominia, credere prophetis, quod notat Theophylactus. Facili crederent discipuli quæ gloria, ut pote de regno Christi supra cap. 19, v. 11, Math. 20, v. 21, etc.; sed non ita facili quæ exinanitionis et ignominia; Math. 16, v. 22.

LOCUTI SUNT, de Christo.

VERS. 26. — HÆC, quæ Jesum passum fuisse narrastis:

OPORTUIT, Græcè, oportebat, scilicet ut satisfaceret iis quæ locuti fuerant prophete; ut implerentur Scripturæ. Oportuit ergo, non absolute, sed posita prophetarum prædicatione. Syrus, pro, oportuit, dicit, futuram erati. Interrogatio autem æquivallet affirmationi, quæsi dicat, maxime oportuit, ac provide turbare vos non debuerit, vel dubios aut anxios de Christo reddere, postquam gesta sunt, quod retro seculis gerenda prophete prædixerant. Hinc enim intelligere debetis, non vi aut potestate hominum adactum fuisse Christum in mortem, sed sua sponte ac divino consilio in mortem se tradidisse, ut partes Christi impletet, quæ nec implevisset alioqui.

ITA, nempe passum, post passionem demum. Græcè et Syriacè, non legitur ita, sed subintelligitur, ita, deinde, post, aut aliud quid similit; prius pati, postea intrare.

INTRARE, intrare, obtinere, assequi.

GLORIAM, resurrectionis à mortè, ascensionis in cælum, exaltationis super omnem creaturam, nominis quod esset super omne nomen, regni denique æterni.

SUAM, sibi debitam; æque nimirum à prophetis promissam. Prædixerant prophete Christi passionem, prædixerant et gloriam, sed gloriam posteriorem fore prædixerant, Petro teste, ubi loquens de Spiritu Christi prophetas agente, præmittens, inquit, eas quæ in Christo sunt passionis et posteriores glorias, 1. Pet. 1, v. 11. Dicit ergo, sicut oportuit pati, sic oportet et intrare in gloriam, ac regni possessionem intrare. Qui ergo vidistis passum, non dubietis quin sit etiam glorificandus, nec despondeatis animum, ita ut dicatis: Nos autem sperabamus, etc. Hoc enim addit, ut animos ipsorum erigat in spem redemptionis ac regni, de quo vis fuerant desperare supra, v. 21.

tantum doctor aliquis ex prophetis dicturus erat; nec tamen ad hæc se agnosci sinit, ut eorum fides de se magis ex Scripturis firmaret, nec inter docendum mens eorum ab attentione vel fide avocaretur.

VERS. 26. — NUNC HÆC, quæ vos ipsi narrantis passum esse Jesum, OPORUIT PATI CARNITUM, scilicet secundum vaticinia prophetarum, quo modo explicat illud, oportet, ipse Dominus, Math. 26, v. 54, ET ITA, mediante morte, et consequenter resurrectione, INTRARE IN GLORIAM SUAM, et tanquam Deo propriam, à prophetis prædicam. et passione promittam; q. d.: Tantum abest ut propter mortis ignominiam de illo diffidere ac desperare debeatis, ut potius è con-

rexisse; atqui prorsus opes aperire queant, hoc ipsum ab aliis audiunt. Ergo qui letum visionis sibi facta nuntium discipulis afferunt ad confirmandos eorum animos, vicissim de altera visione docentur; ita mutae confirmationis mercedem à Deo retulit eorum sedulitas.

Venit, indubitanter, significat, se, post incertam spem quam mulieres primae omnium fecerant, ita certos factos de Domini ex mortuis resurrectione, ut dubitare jam non amplius oporteat; omnem enim dubitandi ansam sibi praecidunt hae particulae, *verè*.

Et, pro quia, apparuit, Graecè, visus est.

SMONI PETRO. Quòd Petro Dominus à resurrectione apparuerit, legitur hic et 1 Cor. 15, v. 5; ubi autem et quâ ratione ipsi apparuerit, nusquam legitur. Quando apparuerit, locus iste clarè dat intelligendum quòd primâ sabbati. Marcus non minùs clarè docet, quòd postquam apparuerat Magdalene, Marc. 16, v. 9. Creditur ergo Jesus Petro apparuisse, post quidem quam apparuerat Magdalene, priùs verò quam his duobus discipulis; nimirum Petro primò apparuisse inter viros, cum à sepulcro reversus, sollicitus apud se aestuaret quid factum esset de corpore Domini. Nam prorsusquam Dominus simul omnibus se manifestaret, ostendit se quibusdam seorsim, ut ceteri horum testimonio instructi, faciliùs reciperent resurrectionis fidem, quando ipse omnibus esset appariturus. Inter viros autem primò Petro apparuit plures ob causas: Unam, ut consolaretur lugentem tam lapsam suum quam mortem Domini; alteram, ut constitutum à se Ecclesiae caput, et amore prae ceteris flagrantem, prae ceteris honoraret. Tertiam, ut apostoli et discipuli, qui mulieribus, nuntiantibus Dominum redivivum à se visum, non crediderant, Petro, viro gravi et auctoritate pollenti, adeoque primas inter ipsos tenenti, fidem adhiberent; id quod ita accidisse docet hic versiculus, ubi discipuli mulierum ne mentionem hinc faciunt. Ceterum non ita intelligendus est hic locus, quasi omnes undecim et omnes qui cum eis erant, Petri testimonio adducti, crediderint Jesum resurrexisse, sed quòd bona pars eorum. Nam quòd bona itidem pars, corde durior, nec Petri auctoritate persuasa sit, manifestè docet Marcus, cap. 16, v. 15, ubi narrat quòd neque duobus istis discipulis Emmaunitis creditum ab his fuerit, tantum abest ut Petro, qui ante hos duos, eam que sibi contigerat visionem declaraverat. Nam pro-

habilitè creditur, quod ait Augustinus, lib. 5 de Cons., cap. 23, postquam Petro apparuit, deinde apparuisse istis duobus. Nisi enim utriusque stetit bona pars, non poterat collegio aut societati ascribi opinio unius aut alterius, reliquis apertè refragantibus.

VERS. 35. — ET IPSI, ipsi autem duo vicissim NARBABANT QUAE GESTA ERANT IN VIA, in itinere quo ipsi ambulaverant Emmaunitem.

COGNOVERUNT, agnovissent.

ECUM, Dominum.

IN FRACTIONE PANIS, in mensa, cum frangeret ille panem, et non antea, id est, cum acceptum panem ille benediceret ac frangeret, ipsique porrectum sibi gustassent. Concepit enim Lucas, synecdochicè, fractionis nomine, reliqua intelligere, tanquam à parte totum, Act. 2, v. 42, et 46; quibus certè locus, fractione panis, usum sacrosanctae Eucharistiae significat, quo modo et Paulus, 1 Cor. 10, v. 16: *Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Conferunt inter se discipuli testimonia resurrectionis Jesu, et credentibus quidem, dupliciter gaudium, non credentes autem paulatim ad fidem praeparantur.

VERS. 36. — DEN AUTEM HEC LOQUUNTUR. Interea dum illi duo adhuc narrentur quae sibi acciderant, antequam narrationem finivissent.

JESUS, *καὶ αὐτοὶ ἐ λέοντι*. Rectè omisit interpret voculas illas, *καὶ αὐτοὶ*. Jesus fidem faciens dicitis eorum.

STETIT, id est, subito atque inopinatè visus est, non advenire, sed stare, quasi non aliudè advenisset, sed antea praesens modo invisibili, devenisse se visibilem exhiberet. Ceterum quòd aliudè adveniret, Joannes testatur, cum dicit Jesum venisse et stetit: usus igitur dote agilitatis propria corpori glorioso, advenit, sed invisibilis, prorsusque ita ut adventus ejus nullo sensu perciperetur, priùs visibilem se praebens et constans in medio discipulorum, quam ullum observatum esset advenientis vestigium. Ad eum igitur modum praesens factus est, quo solent apparere angeli, declarans se ad spirituales ac caelestem vitam resurrexisse. Stetit autem potius quam sedit, ut se vivere ac valere ostenderet: honestissimum enim humani corporis situs est stare. Stetit denique, non alienè, sed propria effigie conspicuus, oculis eorum ab omni nube jam liberis, quod ait Titus.

retur, idque subito sine ullo indicio praevisio adventus, ostiorum, fenestrae aut pedum strepitus; nam hoc insinuat verbo, STETIT, ET DICIT EIS: PAX VOBIS, consueti salutationis humanissime formulâ, tanquam largitor veræ pacis hominum cum Deo et inter se. Ego sum, qui scilicet ex formâ corporis et sono vocis vobis notus sum. Ex quo rectè colligitur Christum eisdem corporis formâ apparuisse, vel certè eisdem voce locutum esse, quâ priùs; sic enim loquitur familiaribus, qui nos aut non vident, aut dubitant quisnam adsit. Unde simili modo Magdalena cognovit Jesum simul, tanquam pastor in medio ovium dissipatarum, ut ab omnibus faciliùs videretur et audi-

IN MEDIO OVIUM, id est, inter eos, phrasi Hebraicâ, prout consecraverat ante mortem; ut omnibus esset conspicuus, quod ait Euthymius, ut faciliùs videretur et audiretur ab omnibus. Non enim in angulo apparuit, ut solent spectra. In medio eorum stetit, tanquam pastor in medio ovium dissipatarum, Ezech. 34, v. 12.

EORUM, undecim et eorum qui cum eis, de quibus, v. 35.

DICIT, voce blandè et familiariter eis notâ.

PAX VOBIS. Quid in hac salutandi formulâ pacis nomine Hebraei intellexerint, quid item Jesus, diximus supra, 40, 5, et alibi. Quòd autem hac usus sit Jesus etiam hoc loco, triplex ferè causa fuit. Una, ut consuetis utens, faciliùs agnosceretur. Sub mortem pacem discipulis nominatim et dederat et reliquerat, Joan. 14, v. 27; mox à morte rediens pacem eis precatur, quod notat ex Chrysostomo in Joannem scribente Euthymius; ut scirent eum esse qui pacem ipsis perpetuè et optatè et commendatè. Altera causa, ut meleretur timori, quo venerat discipulos corrigendos simul atque ab eis conspiceretur, eò praesertim quòd subito et profunda jam vespera appareret. Simul et voce, inquit Chrysostomus, hom. 85 in Joannem, fluctantem animum confirmavit, inquit: *Pax vobis, hoc est, nolite perturbari*. Non adsum ut poenas à vobis exigam, puniamve incredulitatem vestram, aut noceam vobis, sed pacem vobis et opto et afferò, fausta, inquam, et prospera omnia, ut quos mors me turbaverat, resurrectio letificet, ut consoler, confortem, instruam vos veni, non ut mali aliquid vobis inferam, absit; bono animo estote.

Sic Judicum 6, v. 25, angelus Gedeoni: *Pax tecum; ne timeas, non morieris*. Tertia causa, voluit Jesus discipulis suis fructum mortis resurrectionisque suae significatum, devictis, inquam, humani generis inimicis, à se procuratum, ut pax cum Deo et à Deo hominibus parata sit, pax, inquam, et salus vera. *Molestias omnes dissolvens*, inquit Chrysostomus, *crucis merita colligit; quae sunt pax: quoniam omnia subvertit impedienda, et trophaeum clarissimum statuit, et omnia meliora facta sunt*. Quare Cyrillus, lib. 12 in Joannem, cap. 54: *Decet*, inquit, *largitèrem pacis ista salutatio: ipse namque pax omnium est, secundum Scripturas*.

Ego quem nôtis, quem ut ex formâ, ita et ex voce cognoscitis, sum, is quem coram videtis. Loquitur tanquam ex voce notus, sicut loqui solemus familiaribus, qui nos aut non vident aut dubitant an videant. Ego ipse sum quem nôtis, Jesus Nazarenus, qui hactenus vobiscum conversatus, et nudius tertius per mortem crucis vobis ablati, jam resurrexi, et in hoc

vobis appareo, ut de morte meâ tristes resurrectione consolens.

NOLITE TIMEARE, prout nôtis non esse vobis timendum à me, mali aliquid metuendum à me, patre, praecceptore, et servatore vestro. Eadem verba: *Ego sum; nolite timere*, exposita sunt Matth. 14, v. 27, quae quanquam hoc loco Graecè non legantur, ubi nihil aliud exstat quam: *Pax vobis*, ut Joan. 20, v. 19; tamen sicut Latine, ita et Syriacè reperias: *Pax vobiscum; ego sum, ne timeatis*, ut dubitandum non sit quin Latine interpret ea Graecè legerit.

VERS. 37. — CONTURBATI, nihilominus illi, obstupescati et perterriti, subitanè illi apparitione Jesu. Non sufficit blanda salutantis vox ad eximendum timorem; ex quo factum esse indicat evangelista, ut Jesum non agnoscerit; impedit enim cognitionem timor, et, loco rei, spiritum, monstra aliaque terribilissima sibi fingit.

SPRITUM, vel ipsius Jesu, vel certè angeli aut demonii alicujus, assumptâ effigie corporis Jesu apparentem; minime Jesum, unitis à morte animâ et corpore redivivum. Videbant effigiem Jesu propriam, audiebant vocem, existimabant tamen spiritum esse, non Jesum; sicut homines consueverunt, si quando illi apparent, qui fuerint mortui (id quod aliquando à Deo permittitur ad mortuum conspectum evaporare, etiamsi suavisissimè fuerint amici, et omnes defunctorum apparitiones horrere fragilitatis humanae est; nam et sepè fit non ut amici sint qui apparent, sed demones amicorum formam mentientes, ad hoc ut fallant ac noceant. Sed quòd hæc fuerit eorum discipulorum opinio, qui hactenus increduli fidem abrogarant omnibus qui resurrectionis Jesu testes se praebuerant nihil mirum: verum quòd Petrus et duo illi Emmauniti discipuli, ceterique qui illis fidem adhibuerant, de quibus actum est supra, v. 34, spiritum, non Jesum apparere existimârunt, videtur à ratione alienum. Paulo ante staterant resurrexisse Dominum, et tanquam de se sibi probè notè asseverant locuti fuerant: *Surrexit Dominus verè*; nunc, dum eum conspiciunt suis oculis, non ipsum, sed spiritum esse, sibi persuadebunt? Atqui id fecit timor, quod paulò ante dicebamus, natus, non ex eo solum quòd apparetur qui fuerat mortuus, verum ex eo magis quòd Jesus, januis clausis, quod Joannes ait cap. 20, v. 19, ingressus fuerit; quòd, nullo ingressu patente, priùs constitit in medio eorum, subito atque improvise, quàm aut adventum illius ullo sensu perciperent, aut vestigium ullum quâ ingressus esset vidissent non apertas fores, non strepitum adventantis non umbram saltem appropinquantis. Hinc factum est ut admiratio ac terror et stupor omnes invaserit, sen-

etiam amicum simulare effigiem, vel potius spiritum bonum ipsius Jesu, ut qui vel corpore in spiritum conversus fuisset, vel secundum animam phantasticè appareret. Unde infra Dominus responsione suâ non tam probat se revera esse illum quàm se non esse spiritum. In illam opinionem lapsi videntur fuisse, eò quòd se intra clausa parietum improvisè infunderet, ut putat Ambr. Quamobrem

TIMEARE, ex hoc repentino et inausito aspectu mei, utpote à quo nihil vobis timendum scitis. Voluit ergo Dominus pro suâ benignitate timorem ab eis avertere; sed infirmitate savitatis salutationis praevalente.

VERS. 37. — CONTURBATI ET CONTRITII, EXISTIMABANT SE SPIRITUM VIDERÈ, incorporale scilicet demonium, inquit Hieron., praefat. libri 18 in Isaiam, id est ex Evangelio Nazarenorum. Solent enim demones